

JOHANN HEINRICH PESTALOZZI

SÄMTLICHE BRIEFE

Herausgegeben vom Pestalozzianum
und von der Zentralbibliothek Zürich

ELFTER BAND

Briefe Nr. 4867–5369

ORELL FÜSSLI VERLAG ZÜRICH

INHALTSVERZEICHNIS

Vorwort	IX
Text: Briefe Nr. 4867–5369	1
Anhang I: Textkritik	333
Anhang II: Sacherklärung	360
Anhang III: Spracherklärung	458
Anhang IV: Register der Briefempfänger	470
Namens- und Ortsregister	473

Abbildungen:

Tafel I, Heinrich Pestalozzi, 1818, gezeichnet von Gustav Adolf Hippius (†1856), lithographiert 1846 Titelbild

Tafel II, Clindy bei Yverdon, Maison Daulte, Sitz der Armenanstalt 1818/19, nach Phot. Th. Benner, um 1925 112/113

Anhang IV

REGISTER DER BRIEFEMPFÄNGER

(nach Nummern)

- Andrà: Nr. 5199, 5358
 Auffet: Nr. 4908, 4998, 5024, 5175, 5188
- Badham: Nr. 5208, 5258, 5276, 5283, 5365
 Bär: Nr. 4921, 5064, 5127, 5180, 5263
 Barraud: Nr. 5069
 Barteliet: Nr. 4905, 4979, 5060
 Bary, de, f. Debary
 Basset: Nr. 4901
 Bezencenet: Nr. 4900, 4912
 Bingley: Nr. 5131, 5186
 Blachette: Nr. 4869, 4915, 4954, 5031
 Blochmann: Nr. 5078
 Bochaton: Nr. 4952
 Bohnenblust: Nr. 4932, 4996, 5063
 Bregenz, Schulkinder: Nr. 5179
 Bret: Nr. 5124
 Brousson: Nr. 5118, 5151, 5153, 5168
 Bruch: Nr. 4899, 4949, 5252, 5257
 Brüssel, Minister: Nr. 5223
 Bueß: Nr. 5084, 5090, 5209, 5359
 Burrueso: Nr. 5164, 5278, 5326, 5329
- Capo d'Istria: Nr. 5058
 Cérenville, de: Nr. 5226
 Constantin: Nr. 4872, 4907, 4957, 5030
 Cotta, von: Nr. 4982, 4993, 5112, 5245
 Couz, de (Decouz): Nr. 4876, 4891, 4960, 5032, 5130, 5232, 5270
- Dantour (d'Antour): Nr. 4873, 4880, 4961, 5022, 5201, 5261, 5302
 Dapples: Nr. 5339
 Debary (de Bary): Nr. 4967, 5077, 5094, 5135, 5185
 Decoppet: Nr. 5192
- Decouz, f. Couz, de
 Defferrari: Nr. 5191
 Dickinson: Nr. 4878, 4943, 4963, 5033, 5167, 5260, 5333
 Douz: Nr. 5116
 Droz: Nr. 4988, 5237, 5295
 Dupuy: Nr. 5143
 Duwillard: Nr. 5360
- Egger: Nr. 5068
 Ende, van: Nr. 5369
 Eslinger: Nr. 5080, 5286
 Estrada: Nr. 4942, 5002, 5047, 5108, 5173, 5259, 5310, 5334
 Ewyck, van: Nr. 5029, 5366
- Faesch: Nr. 4950
 Falk: Nr. 4972
 Fatio: Nr. 5106, 5107, 5190, 5324
 Fellenberg: Nr. 4875, 5215
 Fernandez: Nr. 5224, 5267, 5280
 Fiçi: Nr. 4973
 Flaction: Nr. 5273
 Fréville, f. Longuemare et F.
 Fröhlich: Nr. 5242
 Fröhlicher: Nr. 5347
 Fügli: Nr. 4883, 4917
 Fugger, von: Nr. 4929, 4985, 5005, 5062, 5137, 5213, 5309
- Gänzli: Nr. 5265
 Gauthier: Nr. 4904
 Geisler: Nr. 5211, 5241
 Geißmann: Nr. 5322
 Gessner: Nr. 5228
 Gildart: Nr. 5182
 Gisel: Nr. 5121, 5189, 5216, 5313, 5351

- Gengenbach: Nr. 4903, 4933, 4997, 5044,
 5052, 5073, 5144, 5196, 5251, 5287,
 5330
 Gessling: Nr. 4877
 Gould: Nr. 4910
 Gouvet: Nr. 5040, 5100, 5146
 Gräff: Nr. 4989, 5048, 5066, 5086, 5109
 Grosjean: Nr. 4893, 4906, 4956, 4974,
 5021, 5123, 5161, 5250
 Guérin: Nr. 5244
 Guerrero: Nr. 4938, 4992, 5037, 5050,
 5117, 5184, 5231, 5281, 5311, 5320,
 5328, 5362
 Häfeli: Nr. 4885, 4928, 5205, 5353
 Hallwil, von: Nr. 4951, 5006, 5014, 5240
 Hardmeyer: Nr. 5071, 5136, 5222
 Hautli: Nr. 5119, 5357
 HelDENMEYER: Nr. 5008
 Helfferich: Nr. 5114, 5122, 5289, 5316
 HengelMüller: Nr. 4911, 4995, 5004,
 5097, 5157, 5253, 5314, 5354
 Herzog: Nr. 4981
 Hinderer: Nr. 5321
 Hippus: Nr. 5149
 Hochepied, de: Nr. 4994, 5098, 5156,
 5268, 5305, 5338
 Holdenecker: Nr. 5346
 Holland, Minister: Nr. 5223
 Hugonin: Nr. 4881, 4927, 5027, 5125
 Jemmy: Nr. 5181
 Jones (Jones): Nr. 5264, 5284
 Jullien: Nr. 4986, 5220
 Jussuf: Nr. 4962, 5051, 5174, 5332
 Kagened, von: Nr. 5155, 5172, 5193
 Kallenbach: Nr. 4944, 5076, 5126, 5198,
 5272, 5308
 Klein: Nr. 5238
 Kleinschmidt: Nr. 5150
 Krämer: Nr. 4980
 Krüdener, von: Nr. 5212
 Krüsi: Nr. 5294, 5298, 5300, 5315, 5319
 Labarrière, de: Nr. 4984
 Landolt: Nr. 5248
 Lange: Nr. 5087, 5088, 5093, 5105
 L'Espée, de: Nr. 4925, 5235
 Laufanne, Staatsrat: Nr. 5095
 Lavater: Nr. 5368
 Lörtcher: Nr. 5306
 Longuemare: Nr. 4882, 4892, 4987, 5025,
 5091, 5103, 5128, 5183, 5200, 5227,
 5269, 5304, 5312, 5341
 Lüscher: Nr. 4895, 5065
 Martínez: Nr. 5163, 5277
 Maulaz: Nr. 4922
 Maunoir: Nr. 5361
 Maurer: Nr. 4930
 Mayer (Meyer): Nr. 4970, 5038, 5079,
 5210
 Mayo: Nr. 5349
 Mayor: Nr. 5142, 5291
 Maggi: Nr. 5067
 Meinadier: Nr. 4909, 4964, 5000, 5019,
 5028, 5049
 Mellet, de: Nr. 5026
 Meyer: Nr. 5356
 Miescher: Nr. 4920, 5039, 5255
 Möglich: Nr. 4867
 Mossel: Nr. 4871, 4924, 4959, 5034
 Murbach: Nr. 5233
 Naef: Nr. 4947, 5145
 Näff: Nr. 5243
 Nicolovius: Nr. 4888, 5293, 5348
 Niederer: Nr. 4874, 4887, 4914, 4916,
 4919, 4926, 4931, 4999, 5007, 5012,
 5154, 5169
 Nubar: Nr. 5327
 Nüscher: Nr. 5104
 Orell Gütli: Nr. 4884, 4934, 5059, 5085,
 5133, 5195
 Parnell: Nr. 5342
 Paschoud: Nr. 4902, 4918, 4941, 5009,
 5053, 5089, 5099, 5134, 5178, 5204,
 5297, 5299, 5325, 5344, 5367
 Perrin: Nr. 4870, 4953, 5017, 5160,
 5262, 5303, 5317, 5343
 Pfyster: Nr. 5141, 5363
 Pigott: Nr. 5159, 5203
 Pipino: Nr. 4977, 5001, 5016, 5043,
 5120
 Pöckelsheim, von: Nr. 5236

- Pollone: Nr. 4939, 4969, 5061, 5110,
 5187, 5197
 Quartier: Nr. 4913
 Ramsauer: Nr. 5115, 5292
 Rautenberg: Nr. 5056
 Raymond: Nr. 5018
 Renard: Nr. 4896, 4898, 4937, 4940,
 4958, 4965, 5035, 5036, 5081
 Reubell: Nr. 5296
 Ritter: Nr. 4935
 Röthlisberger: Nr. 4975, 5256, 5331,
 5337
 Rolland: Nr. 4879, 4890, 4955, 5023,
 5113, 5162, 5275, 5318, 5340
 Rosengweig: Nr. 4946, 5075, 5138, 5194
 Rossel: Nr. 5221
 Roth: Nr. 5148
 Sauerländer: Nr. 5096, 5336, 5345
 Schacht: Nr. 5010
 Schiegg: Nr. 5207
 Schlosser: Nr. 5166, 5177, 5214, 5225,
 5234, 5247, 5271, 5323, 5335, 5352
 Schmid, Friedrich: Nr. 5074
 Schüpfer: Nr. 4868, 4948, 4978, 5072,
 5139, 5229
 Schwarz: Nr. 5165
 Schweighauser: Nr. 5249
 Segeffer: Nr. 5140
 Shepherd: Nr. 5171
 Sieber: Nr. 4945, 4983, 5041, 5111,
 5147, 5219, 5230
 Steinmann: Nr. 4923, 4971, 5042, 5132
 Stod: Nr. 4968
 Strachan: Nr. 5057, 5101, 5176, 5274,
 5279
 Suter: Nr. 4894
 Synge: Nr. 5152
 Szg: Nr. 5254
 Tobler: Nr. 5011
 Torre: Nr. 5218
 Turtag: Nr. 5307
 Urci, de: Nr. 5170
 Vogel: Nr. 4889
 Walthard: Nr. 4897
 Welfer, von: Nr. 4966
 Westgynthus: Nr. 5046, 5102
 Wyder: Nr. 5003, 5045, 5129, 5158,
 5206, 5217, 5266, 5285, 5355
 Yverdon, Stadtrat: Nr. 4986, 5015,
 5082, 5092, 5282, 5288, 5290
 Zelger: Nr. 5239
 Zimmermann: Nr. 4976
 Zirkular: Nr. 4991
 Zollhofer: Nr. 4990, 5013, 5055, 5246,
 5350
 Zschokke: Nr. 5301
 Zumstein: Nr. 5070, 5202
 Zuppinger: Nr. 5364
 Unbekannt: Nr. 4886, 5020, 5054, 5083,
 5170